

Den historiske

Helgelendingen

Helgeland
Historielags
info-blad

www.helgeland-historielag.no

Årgang 35

Nr.1

2016

ÅRSMØTE 2016 - Sandnessjøen/Alstahaug

Denne utgaven fokuserer vel mye på Alstahaug. Forklaringen er enkel, litt tørke i stofftilfang og det at årsmøte er lagt til Sandnes-

sjen i år. Her finner dere program, innvitasjon og priser for deltagelse i årsmøtesamlingen.

Side 6-7.

Side 3: «Øylandet» - bokanmeldelse

Side 8-9: «Fattigkirkegården» på Søvik

Side 11: Hermetikkfabrikken i Sandnessjøen

(Foto: A. Andersen)

– om oss heimfødingar

Av alle dei mange titlane vi ikkje vil

ha klistra til oss, er heimføding ein av dei verste. "Din heimføing", er nesten eit ukvemsord og høyrer heime i den nye sekken som vi kallar "forbodne mobbeord".

Lovar du å ikkje bruke det mot meg, skal eg kviskre deg dette: " Eg er ein ekte heimføding".

Det er ikkje det at eg ikkje har reist ute i verda. Har vore på campingtur til Sverige, på vekestur til Grand Canaria ,handletur til London, busstur til Berlin, harrytur til Storuman og ser dagleg Dagsrevyen. Så eg er rimeleg godt be-reist og orientert i verda og kan snakke vanleg turistengelsk.

Korleis kan eg då påstå at eg er ein ekte heimføding?

Jau, det gjekk opp for meg her i vinter då eg skulle slå av ein prat med den nye naboen min. Han var ein ung mann på 16 år. Etter at vi hadde handhelsa og sagt namna våre, fann vi ikkje ord som kunne føre samtalen vår vidare. Han berre stod og smilte og bladde i

ei ordbok. Vi fann nokre engelsk og nokre norske ord slik at då han viste meg eit lite kart, fekk eg med meg at han var frå nord i Afganistan, hadde 4 søsken og han var den eldste. Faren var død men ein onkel hadde hjelpt familien med pengar slik at dei til fots kunne legge ut på den lange reisa til landet der det var fred. Resten av familien hans kom ikkje lengre enn til Bagdad. Der er dei framleis. Etter vel eit år på flukt gjennom 6 land, kom Ali til Norge. Sat så 11 månadet på eit asyl-mottak før han fekk bo trygt i Norge. Løkki løkki, smilte Ali, løkki.

Sidan har Ali og eg vorte godt kjende med kvarandre. Han snakkar frå før av tre språk, eit kurdisk og to ulike afgan-ske. No snakkar vi saman på norsk. Han har så mange draumar. Om natta er dei ikkje gode.

Ali er flink til å teikne. Han teiknar heimplassen sin, huset til bestemora, hønehuset, fjella omkring og huset dei budde i og som bomba traff.

Det var etter å ha møtt Ali, eg måtte vedgå at eg er ein ekte heimfø-ding.

16 museer i 16 kommuner

- Grønsvik kystfort i Lurøy
- Nesna museum
- Rana museum
- Hemnes museum
- Nordvika gamle handelssted på Dønna
- Herøy bygdesamling
- Leirfjord museum
- Vefsn museum
- Petter Dass-museet
- Lensmannsgården i Hattfjelldal
- Grane bygdetun
- Velfjord bygdemuseum
- Vevelstad bygdetun
- E-huset på Vega
- Sømna bygdetun
- Bindal bygdetun

**HELGELAND
MUSEUM**

Bokanmeldelse....

ØYLANDET

“Dagligliv på Helgelandskysten”
av Inga Elisabeth Næss.

Jeg må innlede med å beskrive dette bokverket som en enestående 330 siders fortelling om øyfolket på Helgeland generelt og på Vegaøyene spesielt. Med historisk tilbakeblikk og fortellinger om samfunnsendringene fram til våre dager.

Boken tar for seg de ulike øysamfunn, bosettingen, næringsveiene og arbeidsdelingen i familiene. Hvordan alle tilgjengelige ressurser ble utnyttet og ikke mist hvordan man søkte ut for å sikre familien den nødvendige økonomi. Særlig ved å delta i de store fiskeriene på norskekysten.

Forfatteren Inga Elisabeth Næss har klart å gi en fullverdig beskrivelse av alles innsats for å opprettholde kystsamfunnene. Ikke mist at kvinners rolle har vært avgjørende for at disse bosettingene eksisterte fram til våre dager.

De små øysamfunnene ble som ledd i en villet politikk, avviklet på en svært effektiv måte i årene etter krigen og fram til 1990

tallet. Arbeidskraften trengtes til de store industrimiljøene på indre Helgeland og på Vestlandet. Infrastrukturen ble lagt ned og samfunnene fraflyttet.

Verdensarv og kulturvern beskrives som en faktor som gjør at man i dag fortsatt kan oppleve dette øylandet delvis intakt og ivarettatt. Boken er rikt illustrert og gir oss innblikk i hvilken fantastisk landsdel Helgelandskysten er. Og særlig må jeg framheve den fortellingen som bildebruken gir av både fortid og nåtid.

I en omtale kommer man ikke utenom temaet ærfugler og deres voktere. Her er jo forfatteren på hjemmebane. Hvordan øyværingene voktet sin “hellige fugl” og dens dun ble tatt vare på og sett på som “gull”. Dette er en viktig del av verdensarven.

Jeg har hatt glede av å ferdes i dette øyrike som boken omhandler og den gir meg verdifull kunnskap i tillegg til det jeg har sett og opplevd. Bokverket egner seg svært godt til gave til noen man mener fortjener å besøke dette “Øylandet” eller som allerede har vært og besøkt det.

Arne J. Andersen

Landnåmsforedrag onsdag 20.april -16 kl. 19 i Aulaen på Hemnesberget

Hemnes Historielag arrangerer landnåmsforedrag i Aulaen på Hemnesberget onsdag 20. april kl 19.

Professor Alf Ragnar Nielsen som har skrevet boka "Landnåm fra nord" vil holde foredrag om landnåmet på Island.

I boka er Hemnes et av tre stedfestede distrikt på Helgeland det antas at noen av landnåmerne kom fra. Det er knyttet usikkerhet til stedfestingen av Hemnes og vi håper at foredraget og diskusjonen etter foredraget kan kastes mer lys på dette.

Foreløpig håper vi at de interesserte noterer seg datoen.

Det vil komme mer detaljer om arrangementet etterhvert, og det må også påregnes uforutsette endringer, så vi oppfordrer til å følge med i kunngjøringer og annonsering når arrangementet nærmer seg.

Blant annet tar vi sikte på å skrive en mer utfyllende pressemelding. Følg med i aviser når det gjelder annonsering av foredraget.

På våre trakter ble det å innkalles til militærtjeneste ofte benevnt som å ha vært i eksersis'n. Et begrep som dekker militærøpp-læring i vid forstand. Det finnes mange bilder fra slike samlinger, men skjeldent navngitt slik som i dette fotografiet fra 1919.

De staute karer er i hovedsak fra Nord-Alsten.

Fotograf ukjent. Eier J.A.Jørgensen

"I Eksersis'n"

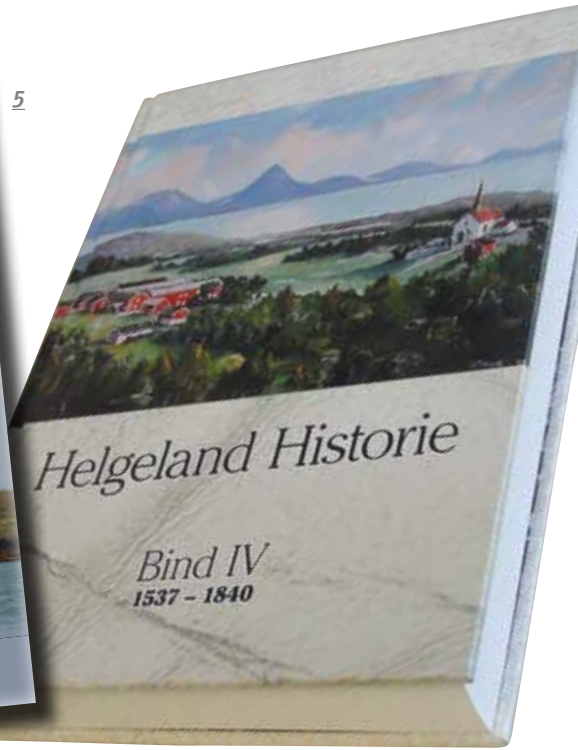
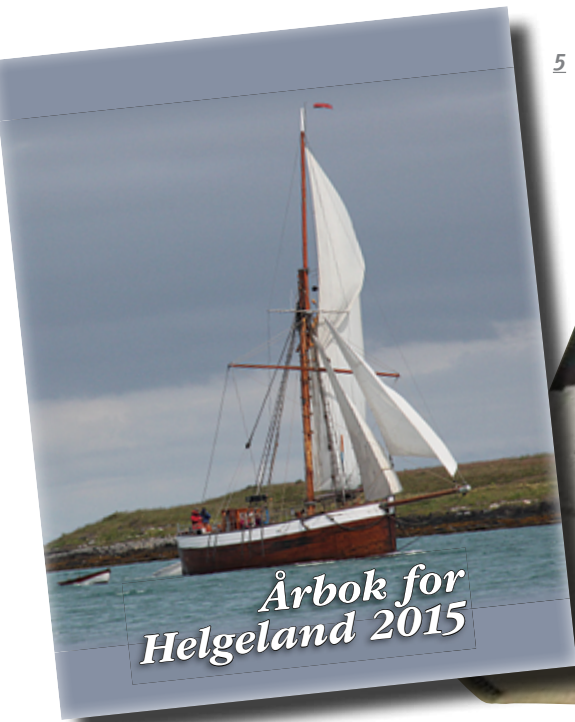
Bak fra venstre: Alf Meisfjord, Magnus Mentzoni, Nils Edvardsen, Dilmar Larsen, Ole Brovold og Adolf Andersen.

Sittende fra venstre: Paul Pedersen, Nordal Forshaug, Arthur Hånes, Theodor Bjørnvold og Olaf Edvardsen.

For å forstå sin samtid,
må man kjenne historien.

Helgelendingen

ANNO 1929 · HELG.NO

Historiske kjensgjerninger fra hele Helgeland – er vår

KJERNEVIRKSOMHET

Gaven til noen du kjenner ... siste utgave av årboka!
 Eller det fjerde bindet av Helgeland Historie - frem til 1840

Bestilling: KULTURVERKSTEDET; tlf 75 17 27 60 – Email: post@kulturverkstedet.net
 Spør også i din lokale bokhandel!

Medlemsforhold

Fristen for å betale medlemsavgiften er for lengst gått ut. Mottoet "bedre sent enn aldri" gjelder selvfølgelig.

Når dere mottar fakturaen fra Historielaget er det en del som velger å betale denne via bank/postgiro. Dette er dyrt for dere og ikke minst for Historielaget. Det koster kr 50,- å få pengene over på vår konto.

Så derfor, betal i nettbank og direkte inn på det kontonummer som er angitt i fakturaen.

Så var det dette med adresse. Når dere eller posten endrer adressen eller postnummer, meld fra til: Helgeland Historielag, Rigmor Bosness, Nordsjøveien 4, 8860 Tjøtta (rbosness@online.no)

Dette blir ikke minst viktig om årsmøte vedtar at dere skal få Årbok for Helgeland tilsendt.

Årsmøte Helgeland Historielag

8. – 10. april 2016

Årsmøtet er lagt til
SANDNESSJØEN

nærmere bestemt:

Clarion Collection Hotel Kysten

PÅMELDING innen 29. mars 2016 til:

Olav Håkon Dybvik.

olav.haakon@live.no

Mobil. 474 09 841

Arne J. Andersen.

arne.j.andersen@signalbox.no

Mobil. 481 50 710

Priser på hotellovernatting:

pr person i enkeltrom: Kr. 1.000,- / natt

pr person i dobb.rom: Kr. 550,- / natt

Mat og bevertning: All matservering dekkes av Historielaget.

Busstur og utflukt: Alle utgifter og billetter dekkes av Historielaget.

Det er en fordel at dere selv reserverer hotellrom og avtaler spesielle forhold som dere er avhengige av:

Hotel Kysten: cc.kysten@choice.no

Telefon: 400 00 091

Årsmøtesamling Helgeland Historielag,
Clarion Collection Hotel Kysten,
Sandnessjøen: 8. – 10. april 2016 -

Program

FREDAG 8. APRIL

KI 16:00 Velkomst m/kaffe og noe enkel servering. Deltagerne bes om å møte fram innen dette tidspunktet.

KI 17:00

Foredrag: Stedsnavnforskning
– Historiker Inge Strand

KI 20:00

Hotellet serverer kveldsmat.
Sosialt samvær i hotellet

LØRDAG 9. APRIL

KI 08:30 Frokost

KI 10:30 UTFLUKT –

Historisk busstur til Tjøtta

1.stopp: "Vikingshuset" på Sandnes:

Omvisning og status for Langhuset.

- 2.stopp: Petter Dass Museet på Alstahaug:
- Omvisning
 9. april-foredrag: "Krigsminne-kirkegårdene på Tjøtta" – Inge Bildøy, NROF avd Alstahaug/leder
 - Historielaget inviterer til Lunsj i Margrethes Kafé

- 3.stopp: Krigskirkegårdene på Tjøtta: "Omvisning, siste års oppgradering" – Inge Bildøy, NROF avd Alstahaug/leder
- 4.stopp: Tjøtta Bygdesamling: Omvisning av Tjøtta Historielag

- KI 17:30** Retur til hotellet
- KI 19:30** Historielaget inviterer til FESTMIDDAG og sosialt samvær.

SØNDAG 10. APRIL

- KI 09:00** Frokost
- KI 10:30** Årsmøte
- KI 12:30** Lunsj
- KI 14:00** Avreise

Helgeland Historielag – Årsmøte 2016

SAKSLISTE

- Åpning
 - Konstituering
 - Årsmelding 2015
 - Regnskap for regnskapsåret 2015
 - Kontingentsfastsettelse for 2017
 - Busjett 2016
 - Forslag: Gratis "Årbok for Helgeland" til medlemmer
 - Profilering av Helgeland Historielag På internett og sosiale media
 - Flere bind av "Helgeland Historie" Innstilling fra utvalg
 - Skifte av salgssentral Fra Kulturverkstedet til Libris, Mosjøen
 - Valg · Styre · Redaksjonskomite årbok · Eresmedlemskapskomite · Valgkomite
- Utfyllende saksliste og saksframlegg med innstillinger til de enkelte saker legges fram i årsmøtet.

Kort omtale av foredragsholderene

Inge Strand, Bodø. Han er historiker og har i mange år vært leder for "Arkiv Nordland". Har mellom annet skrevet mye om økonomisk historie i Nordland. I det siste har han arbeidet med digital publisering av de 180.000 stedsnavnene som ble samlet inn i det store "Stadnamnprosjektet i Nordland". Han vil vise oss hvordan vi etter hvert vil via internett kunne skaffe oss kunnskap om stedsnavn. Han vil også drøfte spørsmål knytt til navns opphav og språklig utvikling.

Inge Bildøy, Sandnessjøen. Han var Major i forsvaret og personalsjef i tidligere Helgeland Trafikkselskap. Som pensjonist er han nå leder av NROF avdeling Alstahaug. (Norsk Reserve Offisers Forening). Han har ledet ann i å bygge opp en rikholdig krigsminnesamling og klart å formidle krigshistorien lokalt. Han engasjerte seg sterkt overfor kommune og staten når det gjalt manglende stell og oppfølging av krigsminnekirkegårdene på Tjøtta. Bildøy vil gis oss en innføring i dette arbeidet og hva det har resultert i.

Hjelpekirkegården for Amtsykehuset på Søvik - "Fattigkirkegården"

Nordlands Amtsykehus for Helgeland ble bygget og tatt i bruk 1865 på Søvik i Alstahaug. Det betjente alle kommunene på Helgeland. Selv om avstandene var store og kommunikasjonene relativt dårlige, etter dagens målestokk, oppfylte sykehuset sin rolle.

Det var selvfølgelig ikke alle som fikk sin helbred etter innleggelse. Så etter dødsfall kunne det være vanskelig med høvelig begravelse. Ikke alle hadde familie som kunne besørge dette. Transport tilbake til familien kunne også være besværlig. Dette ble da et ansvar for Amtet.

Distriktslege og lege ved Amtsykehuset Johan Stang (1829-1877) tok opp disse forholdene og fikk gjennomslag for en hjelpekirkegård i nærheten av sykehuset. Denne ble vigslet og tatt i bruk høsten 1873. Alle dødsfall som Nordland Amt måtte tas seg av ble grav-

Fra den årlige ryddesjauen på kirkegården utført av Sandnessjøen Soroptimistklubb.

lagt på denne nye kirkegården på Søvikstranden.

Om denne plasseringen var tilfeldig eller ikke er noe usikkert. Det viser seg i ettertid at området rundt har vært brukt som gravplasser fra gammelt av. Fotografier tatt av satellitter viser ringformede graver i stort antall. Disse trer fram på tider av året med liten vegetasjon og gunstig fuktighet i jordsmonnet.

Kirkegården var i bruk fram til 1926 da det nye sykehuset i Sandnessjøen sto ferdig. Nå har slekthistorielaget Ålost registrert gravene og på bakgrunn av kirkebøker er det lagt ut en oversikt over alle gravlagte. Til sammen 348 personer er gravlagt her. Dere finner opplysningene på nettet under DIS-Norge, Gravminner.

Helgeland Historielag engasjerte seg i

Prinfo RØNNES

Vi har hatt ansvaret for design og produksjon av de fleste historiske bokproduksjoner på Helgeland i over 30 år. Vårt samarbeid med de forskjellige historielag og redaktører har vært en fornøyelse. Det skal vi fortsette med!

**KIRKEGATA 22,
8656 MOSJØEN
TLF. 75 17 53 00
WWW.RONNES.NO
POST@RONNES.NO**

A PART OF PRINFO COMMUNICATION GROUP

denne etter hvert så glemte kirkegården. Lovverket som regulerer gravsteder, hjemler at slike kirkegårder kan opphøre 40 år etter siste gravleggelse. Så da Nordland fylke i 1970 sendte ut melding om sletting av kirkegården og ingen instanser tok tak i saken, ble det fra Helgeland Historielags side tatt initiativ til restaurering og vedlikeholdsarbeider. I 1985 var det bevilget penger fra Nordland Fylkeskommune, som drev Videregående skole i de gamle sykehusbyggene, og historielaget til utbedringsarbeidene. Takket være mange og dyktige ildsjeler ble kirkegården et verdig kulturminne.

Fylkeskommunens skole som skulle stelle kirkegården hadde ikke rom for dette i sin drift. Så etter at man i juni 1991 avduket en minneplate og kunne framvise kirkegården i god stand, er den igjen preget av forfall. Lyspunktet er at Sandnessjøen Soroptimistklubb hvert år har ryddet og stelt på kirkegården.

Helgeland Historielag har fått signaler om at det igjen er aktuelt med en innsats på denne kirkegården. Nå også med mulighet for en forbedret adkomst, parkering og informasjonstavler. Styret har behandlet saken og gitt tilsagn på midler. Det forutsettes at arbeidene blir planlagt og gjennomført på forsvarlig vis. En avgjørende faktor for styret er at dette skal være et verdig minnesmerke over de mange kvinner og menn fra hele Helgeland, som fikk sin gravplass her. En bauta på linje med det de store i samfunnet fikk og ikke minst i overlege Stangs ånd.

**Gravminne over
Johan Stang på Alstahaug kirkegård:**

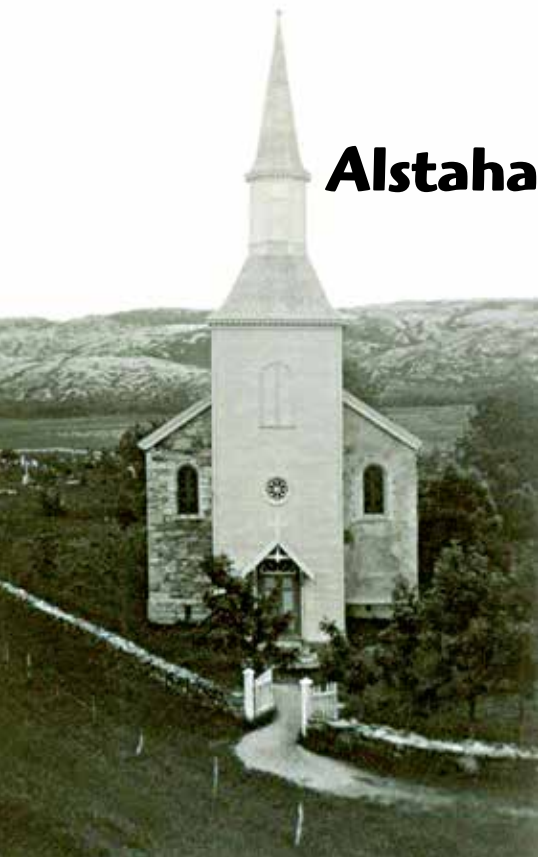
"Alstahaug, Tjøtta og Herø kommuner i Forening med sørgende Venner reiste ham dette Minde i Erkjendelse af hans Værd som Embedsmand, Medborger og Ven."

**Lokalbanken
gjennom generasjoner!**

helgelandsparebank

- EN DRIVKRAFT FOR VEKST PÅ HELGELAND

Alstahaug kirke ca.1920

Historisk informasjon finner veien ut til de interesserte på mange måter i våre dager. Selv på nettstedet og Facebook dukker det opp innlegg som har mange opplysninger. Her har Helgelendingen fått anledning til å gjengi følgende:

Alstahaug kirke anno 1920 tallet. Bildet viser vestveggen med inngangspartiet, slik det fremsto etter ombyggingen 1863-1865. Legg merke til utførelsen på byggearbeidet på hver side av klokketårnet. Det runde vinduet i klokketårnet har en Selburose i senter, - mønsteret er kjent fra Italia, Frankrike, Sveits og Tyskland allerede på 1500-1700 tallet. Ved ombyggingen av kirken 1863-1865, var Wilhelm Feght (1810-1877) sogneprest til Alstahaug. Han overtok etter Poul Gaarder i 1861, Gaarder hadde da vært prest i Alstahaug i 56 år. Poul Gaarder døde i 1862 og er gravlagt på Alstahaug. Min oldefar, min mors farfar Hans Nilsen Munkvik (1846-1942), begynte

som dreng hos Feght ca. 1862. Og var med da Feght flyttet fra Alstahaug, til den nye presteboligen på Stamnes ca. 1863. Byggearbeidene (murerne) som utførte ombyggingen i 1863 - 1865, kom fra 'Trondheim', - ('mulingens var de utlånt fra Domkirken'). Etter en tid ryktes det at det ble en 'murer' for mye og for ofte ute på Alstahaug, og arbeidet begynte å gå i langdrag. Til slutt så Feght seg nødt til å dra ut til Alstahaug, drengen Hans Nilsen Munkvik skyssset ham dit med hest og vogn, - og var tilstede da Feght 'reflet opp' arbeiderne. Arbeidet fortsatte deretter i mer ordnede former, - til kirken sto ferdig i 1865.

I den tiden Hans Nilsen Munkvik var dreng på Alstahaug (ca.1862-1863), kom han i kontakt med en eldre mann, som han mente bodde ved Strandsjøen. Denne bekreftet «Sagnet om Petter Dass,» - «at etter det han hadde hørt, så var Petter Dass gravlagt på Alstahaug. (Sagnet vil ha det til at Petter Dass ble stedt til hvile i gravkjelleren, og senere flyttet ut på kirkegården, gravstedet var da ukjent, - og er det fremdeles).

Før 1908 mente man at Petter Dass døde i 1708, og derfor ble avdukingen av Petter Dass støtten (som skulle være til minne om at det var 200 år siden han døde) foretatt 26 august 1908. Først etter 1908 kom man frem til at Petter Dass døde i 1707.

Og det eneste bevis så langt er Peder Bredal (1641-1714), sogneprest til Brønnøy sin innførsel i Brønnøy kirkebok i 1707 på side 305b øverst. «1707: Dom XII à Trin: Var jeg paa Alstahou til Sl. Hr. Peter Dassis begravelse.» (Dvs. Søndag 18 september 1707, var jeg på Alstahaug til Salige Herr Petter Dass sin begravelse). -

Se lenke; <http://www.arkivverket.no/>
URN:NBN:no-a1450-kb20050429020668.

jpg

Neste år den 18 september er det 310 år siden Petter Dass ble stedt til hvile på Alstahaug, - merk datoen i kalenderen.

Åsmund Vinjar Johansen

Hermetikkfabrikken i Sandnessjøen

Etter at Sandnessjøen opplevde stor vekst og utvikling utover 1900-tallet, trakk stedet til seg tiltaksomme foretningmenn og -kvinner. Bildet viser den såkalte Hermetikkfabrikken, en av svært mange på Helgeland. På bildet ser man arbeiderne samlet foran fabrikkbygningen på kaia i Sandnessjøen. Trolig tatt 1920-1930.

Fotograf ukjent. Eier J.A. Jørgensen

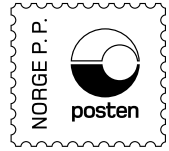
Erik Olaus Nilssen Wiig (1820-1865) druknet på sjøen i Senja. Hans etterkommere skulle sette sitt preg på Sandnessjøen på en rekke områder. Eriks barnebarn Einar Ludolf Wiig (1881-1926) satte opp denne fabrikken i 1918 og den var klar for produksjon i 1920. Et svært moderne fabrikkanlegg med stor kapasitet for å produsere hermetikk av sild, laks, rogn samt fiskeboller. Allerede i 1922 var bedriften konkurs. Omstendighetene rundt konkursen var svært spesielle og Sandnessjøen Privatbank ble påført store tap.

Wiig startet opp igjen i 1923 og hadde om lag 50 produksjonsarbeidere, de fleste kvinner. I 1924 ble fabrikken drevet av et handelsselskap i Christiania. Fra 1927 drevet av J. Larsens Preserving Co. for så i 1933 å bli

drevet av United Sardines Factory. Når driften opphørte er noe usikkert, men i alle fall ble anleggene og bygningen etter krigen kjøpt av Felleskjøpet i Trondheim. De har hatt sin virksomhet her fram til for noen få år siden.

Her et bilde av hvordan det så ut på 1960-tallet (foto: Helgeland Museum / Per Lillegaard)

Returadresse:
Helgeland Historielag,
Rigmor Bosness, Nordsjøveien 4, 8860 Tjøtta

Hvem er dette?

Disse to fotografier er fra tidlig 1900-tall. Det viser to som utgjør bemanningen på broen av et dampskip tilhørende Helgeland Dampskipselskap. Dette var i den tiden med åpen bro. Den stødige karen fremst er nok en styrmann eller los og bak ses rormannen. Er det noen som kjenner disse?

Helgelendingen
Helgeland
Historielag
Info-blad
www.helgeland-historielag.no

Redaktør: Arne J. Andersen
Utgitt av Helgeland Historielag

Styret Helgeland Historielag:

Leder: Olav Håkon Dybvik, 7980 Terråk.
e-post: o-haady@online.no
Sekretær: Håvard Nilsen, Helgeland Museum, Mosjøen.
e-post: havard.nilsen@helgelandmuseum.no
Økonomiansvarlig: Rigmor Bosness, Nordsjøveien 4, 8860 Tjøtta.
e-post: rbosness@online.no
Styremedlem: Arne J. Andersen, Sandnessjøen.
e-post: arne.j.andersen@signalbox.no
Styremedlem: Esther V. Ødegård, 8646 Korgen.
e-post: estherjohanne@hotmail.com
Varamedlemmer: Gunnar Breimo, Ingvild Dahl, Britt Bosness